

Se upp, nu blir det

TROLLTIDER I HOLLYWOOD!

Med söta leenden, putmagar och rufsigt hår har de danska *Lyckotrollen* vunnit många hjärtan. Inte minst i USA, där de under åren både utsetts till årets leksak och besökt Vita huset. Nu väntar Hollywood.

AV ELIN SUNEHED FOTO JENNIFER THORSÉN M.F.L.

LYCKOTROLL • LÄR DIG MER
OM DANSKA
MED PRIS-
GUIDE!

Hemvirkat

Penntrollen, som jag fick i början av 1990-talet, passade perfekt som sällskap till familjen Lundby i dockskåpet, och hemma hos mormor och morfar bodde mammas 60-talstroll i ett vitrinskåp.

En ganska stillsam trolltillvaro jämfört med vad trollet Dammit var med om 1963. Han flög över Atlanten med Betty Miller, den första kvinnliga piloten som korsade Stilla havet. När hon kom till Vita huset för att ta emot en medalj för sin insats av president J F Kennedy, presenterade hon Dammit som sin andrepilot.

Trollens framgångssaga började bara några år tidigare, i slutet av 1950-talet, när

skaparen Thomas Dams dotter Lajla fick ett *Lyckotroll* av sin pappa. En affärsman som var på besök hos familjen fick syn på trollet och gjorde direkt en beställning. Thomas Dam sålde i samma veva även troll till ett norskt varuhus som skulle dekoreras till jul. Snart började folk höra av sig med frågan "går det att köpa de här trollen?" Thomas Dam började tillverka trollen i familjens vardagsrum, och succén tog fart helt utan marknadsföring. Familjen öppnade en trollfabrik som fick fler och fler anställda.

De danska trollen spreds snabbt över världen, och 1960 började de exporteras till USA. Landet i väst föll pladask för de

söta små nunorna och redan 1961 blev de utsedda till årets leksak. För att möta den stora efterfrågan startades licenstillverkning runt om i världen. Bara vid en fabrik i Florida arbetade 500 kvinnor från morgon till kväll med att tillverka troll.

Men sagan var kanske för bra för att vara sann och fick ett abrupt slut i mitten av 1960-talet. I en amerikansk rättegång slogs det fast att trollen saknade mönsterskydd, och kopiorna blev efter det många. Först en bit in på 2000-talet fick Dam Things tillbaka rättigheterna till sina troll.

Och nu är de på väg västerut igen, mot Hollywood och Dreamworks Animations. Hösten 2016 blir det biopremiär. ●

Piloten Betty Miller och trollet Dammit tar emot medalj av JF Kennedy.

Tio 60-talstroll i olika storlekar, några av dem i sina ursprungliga filtkläder, andra i hemvirkade små plagg och en klädd i kanindräkt. Att de är från 60-talet syns på håret, gjort av isländskt fårskinn. Guldetiketten runt halsen är också ett kännetecken för 60-talstrollen.

Om guiden

- Guiden handlar om de danska Lyckotrollen från Dam, som också sålts med namn som Gjøltroll, Dam Troll, Norfins.
- På 60-talet kostade ett litet troll cirka fem danska kronor, och de större modellerna kunde gå på 20–25 danska kronor. Priserna kan jämföras med en Barbie. Trollen var tänkta för barn, men eftersom även vuxna föll för dem såldes de tidigt som både leksak och prydnadsföremål.
- Priserna på nästa sida är ungefär vad som betalas på Tradera och Ebay för troll i originalkläder och i fint skick.
- Hängetikett, tillbehör och originalförpackning ger ännu högre pris.

TROLLKOLLEN

50-tal

De första *Lyckotrollen* tillverkades i slutet av 1950-talet och är gjorda i latex som stoppades med halm och sågspån. Precis som de senare PVC-trollen har de filtkläder och fårskinnshår, men betydligt grövre ansiktsdrag. Eftersom latex far illa av solljus har de tidiga trollen ofta bleknat och blivit förstörda. I dag är de med andra ord ovanliga och eftersökta av samlare, priserna kan ligga på 1 000–3 000 kronor.

60-tal

Sedan 1960 tillverkas trollen i PVC, ett hållbart material som ger trollen den bekant söta doften. 60-talstroll har hår av isländskt fårskinn, som först var i naturliga färger som vitt, brunt

och grått, men snart även kom i färger som rött och orange. Trollen är klädda i filtplogg, och i håret kan det sitta filtrossetter. I mitten av 1960-talet började kläder som exempelvis

kanindräkt, matroskostym och regnställ säljas separat. De små, 7 cm höga, trollen kostar i dag 50–400 kronor. De större, 20 cm höga, 100–800 kronor. Ovanliga modeller kostar ännu mer.

Penntroll

Ända sedan penntrollet lanserades på 1960-talet är vi många som någon gång haft en trollkompis längst upp på pennan. Genom åren har de bringat tur i klassrummen, hållit ett vakande öga över glosförhöret och hindrat många barn från att tugga på pennan. Penntrollen blev snabbt en storsäljare och på 90-talet var de omåttligt populära. Så poppis att vi i dag, lite slarvigt, ibland kallar även andra *Lyckotroll* för penntroll.

70-tal

Ansiktsuttrycken kan variera något på 1960-talstrollen men nu kommer det många nya trollmodeller. Dessa är ofta märkta 1977-78 på ryggen. Syntetiskt hår börjar användas och antalet hårfärger ökar enormt. Trollkläder börjar säljas separat i större skala, så plötsligt fanns det ett troll för varje situation, yrke och personlighet. De små, 7 cm höga trollen, kostar i dag 50–150 kronor. De större, 22–25 cm höga, 100–500 kronor.

80-tal

Eftersom trollen saknade mönsterskydd i många år gjordes oändligt många kopior, som tex det här 80-talstrollet med walkman från amerikanska Russ.

90-tal

Amerikansk 90-talsannons för nya modeller av *Norfin's*, som trollen kallades i USA.

TROLLEFAR

Trollens far, Thomas Dam, föddes och bodde större delen av sitt liv i staden Gjøl på Nordjylland. Han var utbildad bagare, men det var som bildhuggare han försörjde sin familj under krigsåren. Thomas Dam fortsatte sedan under 50-talet att tillverka stora figurer och dekorationer till nöjesparker och utställningar, bland annat figuren Nisse som användes av Mejeriselskabet Danmark. I slutet av decenniet skapade han de första *Lyckotrollen*, troll som i stället för lurighet och otur spred värme, vänlighet och tur. Som person var Thomas Dam fantasifull och lite underfundig, och det fick han utlopp för i sina figurer. Han sa att han delvis hade sig själv som förlaga när han skapade sina lyckotroll, för han såg sig inte som direkt vacker, men snäll.

Trollpass

Trollpass med hälsodeklaration var vanliga tillbehör för lite större troll på 60-talet.

Giraffer, kor, lejon, möss, åsnor och inte minst en sjömansapa är alla i dag eftertraktade djurfigurer som Thomas Dam formgav på 60-talet. Säljs i dag för 200–1 000 kronor. Ovanliga modeller kostar ännu mer.

MÄRKNING

Ett äkta troll är märkt DAM. Vanligt är att märkningen sitter under foten, på ryggen eller i nacken under hårfästet. Efter 1964 började trollen även märkas med ©. Det finns dock några få undantag där troll helt saknar märkning. Många såldes med en hängetikett i papper eller plast.

